

anyja megkérdezi az ifjú férjet, szűz volt-e a lánya. Ha nem, a férj, ha akarja, ennek ellenére is megtarthatja. Azután a pár az atyai házba költözik.

A fent leírt rítus az ország zaklatott mindennapjaiban mindinkább érvényét veszti: a városokban rendszerek lettek az éttermekben tartott „európaias” esküvők, amelyek a tálibok zene-, video-, mulatozási és egyéb tilalmai miatt megrendezésüket illetően lassan ellehetetlenülnek.

A levírátus intézménye a pastuk körében ismeretes. Az özvegy 2–3 hónappal férje halála után általában a férj fitestvérével köt újabb házasságot.

Szerzőnk ezt követően bemutat egy szlovák–afgán esküvőt, amelyen a vőlegény pastu szokásait és a menyasszony szlovák szertartásait megpróbálták úgy-ahogy ötvözni.

Egyébként nem megy ritkaság számba az afgán férfiak által kezdeményezett távesküvő sem: ők a számukra azilumot biztosító országokból nyilatkoztatják ki, hogy feleségül veszik ezt vagy azt az Afganisztánban élő lányt. A szertartást az anyaországban rendezik meg, s aztán a feleség már csak arra vár, hogy soha nem látott férje mikor és milyen alkalmat talál „kimenekítésére”.

Szerzőnknek több informátora bevallotta, hogy tulajdonképpen mint menekült és/vagy emigráns csak most kezdi megismerni az igazi Koránt, ui. Afganisztánban az arab nyelvű Korán van használatban, amit az afgánok nem értenek. A mullahok nyelvi átültetései viszont nem egy esetben önkényesek. Az igazi Koránban sok minden másképpen van, mint ahogy korábban mondták nekik.

Futala Tibor

Milyen jövő vár az Afrika déli részén élő fehérekre?

Onana, Jean-Baptiste: Afrique australe: quel avenir pour les blancs? = Politique internationale, 2001. 91. no. 307–322. p.

A szerző Dél-Afrika-szakértő, egyetemi előadó.

Földrajzi elhelyezkedésüknél fogva Dél-Afrika, Zimbabwe és Namíbia számos természeti hasonlóságot mutat. Ezeken túl mindhárom ország megismerte az apartheidet, és még hosszú ideig kísérteni fogja őket a múlt, noha valamennyien megérték, hogy az „egy ember, egy szavazat” elvét követő első olyan választáson, ahol együtt szavazhattak a fehérekkel, a feketék kerültek többségi hatalomra. Utóbbiak mindenütt megörökölték a fehér kisebbség kezében lévő kiváló minőségű, nagyon mozgékony gazdaságot. S nem utolsósorban mindegyik országban megindult a fekete többség felzárkóztatásának némi-leg ellentmondásos folyamata.

A dél-afrikai fehér ember egyre gyakrabban találkozik azzal a problémával, hogy a helyi hatalom által támogatva, a fekete lakosság megkérdőjelezi gazdasági dominanciáját. A nézeteltérések skálája gazdag, a rosszállástól az erőszakon át a politikai, fizikai megfélemlítésig terjed. A helyzetet rontja, hogy a gyarmati rendszer alól felszabadultak nem rendelkeznek kellő kormányzati gyakorlattal. Ehhez hozzájárul a klánérdek, a keverék etnikumok kérdésköre, s valamennyi oda vezet, hogy jogos föltenni a címben feltett kérdést: milyen jövő vár a fehérekre Afrika déli részén a folytonos politikai nyugtalanságban?

A földbirtok kérdésköre

A békétlenség oka mindenütt az egyenlőtlen földtulajdonlás. Például Zimbabweben a fehérek még mindig négyezer gazdaságot birtokolnak, mégpedig a legjobb termőföldek 70%-át, melyen 350 ezer mezőgazdasági munkás dolgozik. A további egymillió fekete a maradék 30% földön gazdálkodhat. Namíbiában a helyzet hasonló, a 3700 fehér gazdaság, melyhez egy maroknyi fekete tartozik, a művelhető föld 71%-át teszi ki. Dél-Afrikában az 1994-ben életbe léptetett állami program szerinti földekre nincs pénz, így a művelhető területek 60%-a a fehérek kezében maradt.

Mugabe megcsúsítása

Rhodéziában nagyjából a fent részletezett földtulajdonviszonyok uralkodtak, amikor 1980-ban függetlenné vált az ország. A kommunális földek terméséből képtelenek voltak ellátni a lakosságot. Nagy-Britannia ekkor 30 millió fontos programot indított a vidék fejlesztésére, amire az új zimbabwei kormány válasza a kollektivizálás megszüntetése lett. 2000. április 6-án a zimbabwei parlament elfogadta a Mugabe elnök által egyszer már aláírt törvényt, mely szerint a fehér gazdálkodók tulajdonát kártérítés nélkül ki lehet sajátítani. Egy millió háborús veterán, akiknek az elnök személyesen garantálta büntetlenségét, foglalta el önkényesen ekkor a földeket. Két hét múlva az elnök egy TV-intervjúban közölte: „Mostantól a fehér farmereket Zimbabwe ellenségeinek tekintjük”, majd hivatalosan listát tett közzé a kisajátítandó 1500 gazdaságról, a kb. 10 millió hektár, fehérek által művelt föld feléről.

Pretoria zavarodottsága

Dél-Afrikának hatalmában lenne gazdasági és politikai nyomást gyakorolni szomszédjára a jogállami normák érvényesítése érdekében. De saját agrárreformja éppen elég nehézséget okoz neki: 15 év alatt a művelt földek 30%-át kívánja a feketék tulajdonába juttatni, igaz, nem kártérítés nélkül sajátít ki, és az államnak is van tulajdonában föld. Az atrocitások során egy év alatt tíz fehér tulajdonost öltek meg, és mindössze egy tucat farmot adtak új tulajdonosnak.

Namíbiai óvatosság

Az utolsó tíz évben mindössze 13 helyreállító program tekinthető sikeresnek, melynek keretében a bennszülöttek jó földhöz jutottak az ország különböző vidékein. Az állam azonban 2005-re kereken 438 ezer hektár földet akar szétosztani 68–70 ezer igénylő között, ami a mostani lassú ütemet előrevetítve, irreális célkitűzés. Nehezen halad csakúgy, mint Dél-Afrikában a földek megszerzése és újraelosztása. Noha az állam 52,4 namíbiai dollárt fizetett eddig kárpótlásként a fehér tulajdonosoknak, mégis elégedetlenek. A fekete lakosság is az, ők olykor önkényes földfoglalással próbálkoznak.

Fekete ügyintézés, fehér szkepticizmus

Öt dél-afrikai fehérből három úgy véli, a szociális helyzet és a gazdasági színvonal lecsúszott az általános afrikai nívóra. Egynegyedük nem tud azonosulni teljesen a jelenlegi nemzeti közösséggel.

Valójában a feketék hatalomba kerülésének kezdeti éveit a pragmatizmus jellemezte az ügyintézés terén. Nelson Mandela, Robert Mugabe és Sam Nujoma intézkedései elsősorban a hivatalnoki réteg afrikizálására, nemzetiesítésére és a tervgazdálkodás bevezetésére irányultak. Igaz, különböző pénzügyi lehetőségekkel, de a gazdasági aktivitást, folytonosságot igyekeztek valamennyien fenntartani. (Dél-Afrika és Zimbabwe Afrika két legnagyobb gazdasági hatalma volt a megelőző 15–20 évben.)

A zimbabwei eset

A kezdeti pragmatizmust a pozitív diszkrimináció váltotta fel, melynek következtében a fehér lakosság elvándorlása megkétszereződött: évi 8-10 ezerről 15-20 ezerre emelkedett számuk a boszorkányüldözések során.

Az állam által újra elosztani kívánt földek azonban „csodálatos módon” magas rangú állami tisztviselők tulajdonába mennek át, különösen a legjobb termőföldek. Emellett a kormánytagok és az államelnök 60–90%-os fizetésemelést kaptak saját döntésükkel 2000-ben. Mugabe elnök első számú nyerő volt a nemzeti lottón.

A 11 millió lakosnak már csak 0,5%-át teszik ki a fehérek. Az iskoláztatás kérdése számukra immár kérdéses, nincsenek már szakképzett tanárok. A feketék pozitív megkülönböztetésének államában az átlagkereset évi 600 dollár/fő (1980-ban 950 dollár volt). A korrupció állami szinten működik, a költségvetési hiány a fizetőképes kereslet 10%-ánál több; monetáris politika hiányában az infláció az utóbbi években az 50%-ot is meghaladja. Egy sor kérdés merül fel: mikor akarják és egyáltalán akarják-e felszámolni a szegénységet? Nem kellene-e inkább valami hatékony gazdasági-szociális politikát kidolgozni ahelyett, hogy a már létrehozott értékeket újra elosztják?

A namíbiai példa

1990 óta ezt a dél-afrikai államot is a feketék iránti pozitív diszkrimináció jellemzi. Rangsorban őket követik a meszticek, s megbecsültségüket tekintve a fehérek csak utánuk következhetnek. Mindez jogállami keretek között zajlik. A különös az, hogy az apartheid korabeli törvényhozáson semmit nem változtattak, ugyanakkor a társadalmi megbékélésért sem tettek egyetlen lépést sem a jogalkotásban.

A fehérek tulajdonképpen megtarthatták jogaikat, noha a hatalomból nem sok részt kaptak, s ezért nem volt olyan jelentős az exodusuk mindeddig, mint zimbabwei sorstársaiknak. Az egy főre eső nemzeti jövedelem 1200 dollár. Egészségügyileg a legjobban ellátott afrikai ország. A makrogazdasági eredmények sem tudják valójában feledtetni az újraelosztásból kimaradt szegényeket. Ha a szakszervezetek és az egyházak kritikája meghallgatásra talál, a jelenlegi nemzeti elit nagy részének mennie kell.

Dél-Afrika a pozitív diszkriminációtól...

A pozitív diszkrimináció 1995 óta gyakorlat az országban, s a kérdés az, hogy miben lehet „meghatározni azokat a feltételeket és kereteket, melyek között ténylegesen a leghatékonyabban alkalmazható” (Mandela).

Az alkotmány maga is tartalmazza a pozitív diszkrimináció önellentmondásos elvét az államigazgatás kérdésében. Az új kormány öt év alatt kívánja megteremteni az etnikai egyensúlyt. De a gazdasági vezetésben is számarányukhoz mérten kívánnak szerepelni a

feketék. Szükségesnek is mondható az adminisztratív szabályozás, hiszen pl. egy 1997-ben tartott felmérés szerint a nagyvállalatok vezetésének 90%-a ellene van a pozitív diszkrimináció alkalmazásának

Ugyanakkor egy másik felmérés szerint kb. 1200, 300–1500 fős társulás 53%-a alkalmaz etnikai elveket a munkatársak kiválasztásában, további 44%-uk a közeljövőben szándékozik feketéket is alkalmazni. Az is igaz, hogy a megkérdezett tulajdonosok 65%-a bevallotta az új hatalomtól való félelmében cselekszik hasonló módon.

...a szürkeállomány elvándorlásáig

A dél-afrikai Központi Statisztikai Szolgálat szerint évente hatezer fehér diplomás hagyja el az országot, de ez a szám nem tartalmazza az ún. időlegesen távozókat. Az elvándorlás 1994-ben, az első szabad választások után indult meg. Az első évben 10, majd 12, később 13 ezer ember hagyta ott szülőhazáját.

Elsősorban a fehér orvosok, de agrárszakemberek is az exodus mellett döntenek. A fehérek a szegénység iránti közönnyel vádolják a mostani kormányt, vagyis hogy a szegények 95%-a fekete, és a feketék 65%-a szegény. Tizenöt éve az is elképzelhetetlen volt, hogy 150–200 ezer fehér ember folyamodjék segélyekhez, kolduljon, lopjon, ingyenkonyhán éljen. A szegénységgel szembeni tehetetlenség, valamint a csökkenő számú szakember olyan luxus a jelenlegi, fekete kormány részéről, amelyet nem engedhet meg magának.

Kakasy Judit